

8 Πανελλήνιο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Παπαδημητρίου Αναστασία, natasaxrx@gmail.com

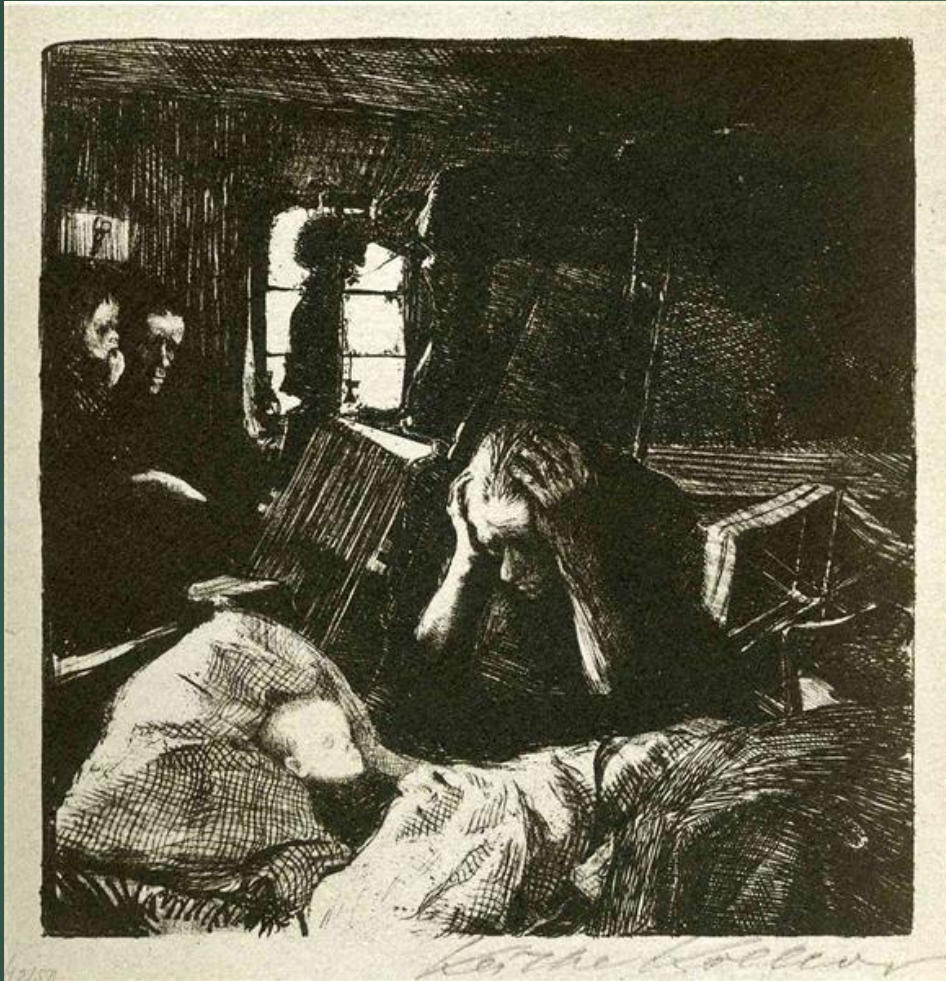

Η συγκεκριμένη παρουσίαση θέτει τους ακόλουθους στόχους:

- να παρουσιαστεί το μάθημα των Νεοελληνικών Κειμένων της Β' Λυκείου μέσα από την Τέχνη.
- η παράδοση του μαθήματος να γίνει πιο δημιουργική ώστε να κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών.
- να προταθούν τρόποι για να ενισχυθεί η συμμετοχή των μαθητών/τριών στο μάθημα.
- μέσα από το συγκεκριμένο παράδειγμα να δοθούν ιδέες για εναλλακτικούς τρόπους οργάνωσης των μαθημάτων.

Η ΦΟΝΙΣΣΑ

- ▶ Στο σχολικό βιβλίο «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της β' τάξης Γενικού Λυκείου το απόσπασμα από την νουβέλα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Η Φόνισσα» είναι από την πρώτη ενότητα «Νέα Αθηναϊκή Σχολή».
- ▶ Ο καθηγητής καλείται να πραγματοποιήσει μια ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου.
- ▶ Για το συγκεκριμένο κείμενο έχουν διατυπωθεί ποικίλες ερμηνευτικές εκδοχές και η κεντρική ηρωίδα του έργου είναι ένας χαρακτήρας που έρχεται σε πλήρη σύγκρουση με τα κοινωνικά στερεότυπα.
- ▶ Η προσέγγιση της νουβέλας μέσα από την ιστορία της τέχνης μπορεί σίγουρα να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν δυσνοήτες έννοιες και να αποκτήσουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του έργου.
- ▶ Το σχολικό βιβλίο παραθέτει τέσσερα αποσπάσματα από την νουβέλα επομένως η προσέγγιση του κειμένου γίνεται μέσα από τέσσερις διαφορετικές ενότητες.

- ▶ Στην πρώτη ενότητα με τίτλο «Κοντα Εις την Εστιαν» ο Παπαδιαμάντης μας τοποθετεί στο εσωτερικό χώρο του σπιτιού.
- ▶ Ο Παπαδιαμάντης σε λίγες μόλις γραμμές μας δίνει τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν το αρνητικά χρωματισμένο παρόν της ηρωίδας του.
- ▶ Η Φραγκογιαννού όσο φυλάει το ασθενικό βρέφος κάνει μια ανακεφαλαίωση της δικής της ζωής και συνειδητοποιεί ότι ολη της την ζωή υπηρετεί τους άλλους.
- ▶ Ο απολογισμός της δύστυχης και φτωχής ζωής της θα την οδηγήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων που θα φτάσουν μέχρι και την ιδέα της βρεφοκτονίας.
- ▶ Στην πρώτη ενότητα ταιριάζει η παρακάτω εικόνα του Kathe Kollwitz, καθώς εικονίζεται μια γυναίκα μεγάλης ηλικίας να κοιτάζει ταραγμένη ένα μικρό παιδί που είναι ξαπλωμένο στο κρεβάτι.

“ Εις τους λογισμούς της, συγκεφαλαιούσα όλην την ζωήν της, έβλεπεν ότι ποτέ δεν είχε κάμει άλλο τίποτε ειμή να υπηρετή τους άλλους. Όταν ήτο παιδίσκη, υπηρετεί τους γονείς της. Όταν υπανδρεύθη, έγινε σκλάβα του συζύγου της — και όμως, ως εκ του χαρακτήρος της και της αδυναμίας εκείνου, ήτο συγχρόνως και κηδεμών αυτού· όταν απέκτησε τέκνα, έγινε δούλα των τέκνων της· όταν τα τέκνα της απέκτησαν τέκνα, έγινε πάλιν δουλεύτρια των εγγόνων της.”

Για το συγκεκριμένο χωρίο του κειμένου επιλεχθηκε ο πίνακας του Edvard Munch “*Four Ages in Life*” όπου εικονίζονται τέσσερεις διαφορετικές γυναικείες φιγούρες σε τέσσερεις διαφορετικές ηλικίες.

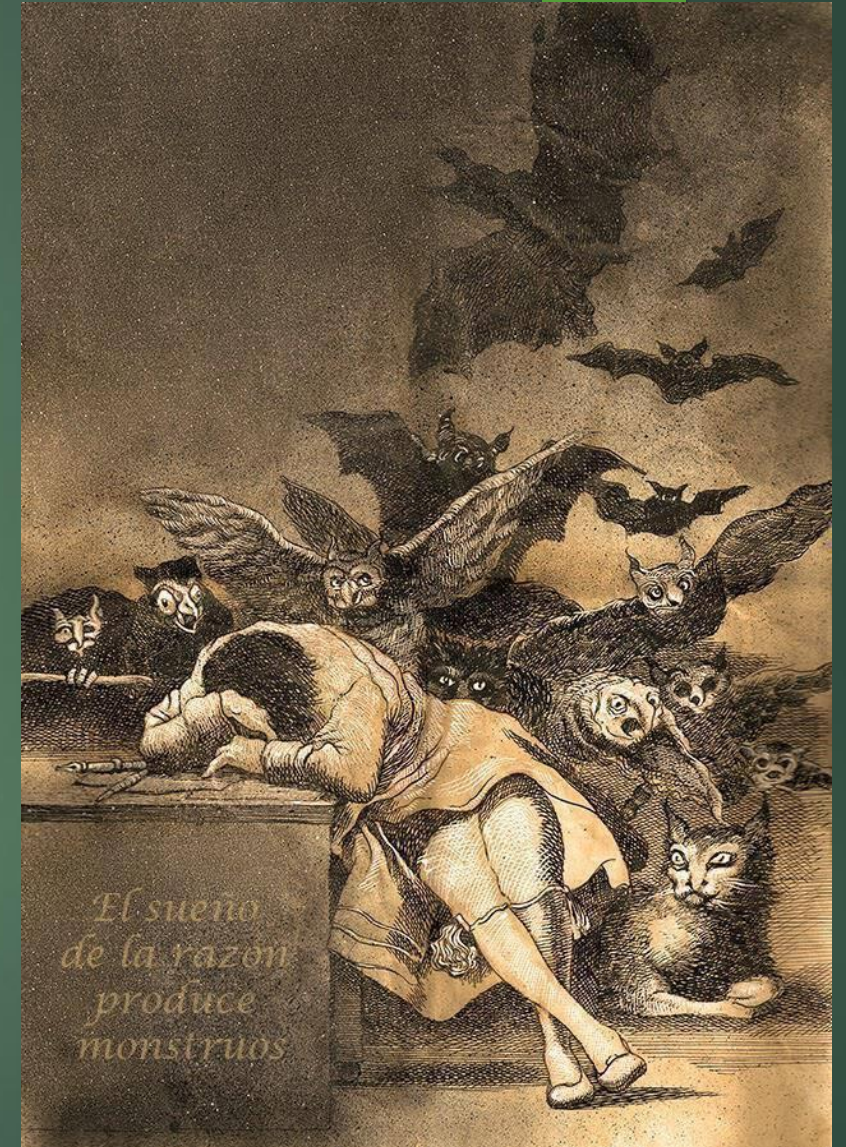
- ▶ Στην δεύτερη ενότητα με τίτλο «*Να μη Σώσουν*» βρισκόμαστε στον εσωτερικό χώρο του σπιτιού.
- ▶ Η Φραγκογιαννού στεκεται ελπίζοντας να δει συμπτώματα σπασμών κάτι που σημαίνει ότι το παιδί δεν θα κατάφερνε να μείνει στην ζωή.
- ▶ Η Φραγκογιαννού θεωρεί πως τα κορίτσια φέρνουν μόνο προβλήματα στους γονείς τους και πως η ζωή δεν τους επιφυλάσσει τίποτε το ευχάριστο.
- ▶ Η άσχημη ψυχολογική κατάσταση της θα οδηγήσει την ηρωίδα σ' έναν μοιραίο παραλογισμό που θα κορυφωθεί με το πνίξιμο της εγγονής της.
- ▶ Το έγκλημα αυτό θα προκαλέσει πολλές ενοχές στη Φραγκογιαννού και θα ζητήσει από τον Αϊ-Γιάννη τον κρυφό ένα σημάδι πως η πράξη της ήταν σωστή.
- ▶ Στη συγκεκριμένη ενότητα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο πίνακας του Vincent Van Gogh "*Sien Nursing Baby*".

Στην δεύτερη ενότητα συναντάμε την ακόλουθη φράση «*αρχίζει να ψηλώνει ο νους της...*»

Η Φραγκογιαννού μετά τον απολογισμό της ζωής της καταλήγει στην βεβαιότητα πως ο,τι έκαμε ως τώρα οδηγεί αναπόφευκτα στο πικρό αυτό συμπέρασμα «ο βίος ανωφελής και μάταιος και βαρύς.» , η συνέχεια φένεται αφόρητη και ακατονόη. Ή πρέπει να σκύψει κανείς το κεφάλι στην ανθρώπινη μοίρα και να αγωνιστεί με ταπείνωση να καταλάβει τι νόημα μπορεί να κρύβεται πέρα απο τα μάταια και ακατανόητα βάσανα του ανθρώπου που τελειωμό δεν έχουν, ή καθώς ψηλώνει ο νους επαναστατεί. Και η Φραγκογιαννού επαναστατεί με τον δικό της τρόπο.

Με την παραπάνω φράση θα μπορούσε να συνδεθεί ο πίνακας του Francisco Goya « *Ο ύπνος της λογικής γεννά τέρατα*».

- ▶ Προχωρώντας η τρίτη ενότητα ξεκινά με την Φραγκογιαννού να κατευθύνεται προς τον κήπο του Γιάννη του Περιβολά.
- ▶ Συλλογίζεται την δυστυχία αυτού του ζεύγους καθώς μέχρι στιγμής έχουν κάνει 5-6 κορίτσια.
- ▶ Η Φραγκογιαννού εκείνη την στιγμή άκουσε δυο μικρά κορίτσια να κάθονται πάνω σε ένα πηγάδι. Ερμήνευσε την παρουσία τους ως το σημάδι που 'χε ζητήσει από τον Αι-Γιάννη και τα βουτηξε μέσα στο πηγάδι.
- ▶ Όταν σιγουρεύτηκε ότι και τα δυο κορίτσια ήταν νεκρά τα έβγαλε έξω από το πηγάδι.
- ▶ Οι υποψίες των αρχών στράφηκαν εναντίον της και πηγαίνουν σπίτι της να την συλλάβουν. Η Φραγκογιαννού τους ξεφεύγει και αρχίζει έτσι η καταδίωξη της.
- ▶ Παρα τις τύψεις και τις ενοχές της πνίγει και ένα νεογέννητο κορίτσι ενώ δυο μικρά κορίτσια γλίτωσαν την τελευταία στιγμή.

Στην τρίτη ενότητα συναντάμε το ακόλουθο απόσπασμα:

« Πλησίον της θύρας ήτον η καλύβη, ικανώς λευκάζουσα, με εξωτερικόν όχι πολύ ακμαίον ούτε καθάριον. Εφαίνετο ότι προ πολλού χρόνου δεν είχεν ασβεστωθή, κι εμαρτύρει περί της αρρώστιας της οικοκυράς. Αταξία εργαλείων, χόρτων και δεμάτων υπήρχεν έμπροσθεν ταύτης. Η θύρα ήτο κλειστή. Τα δύο παράθυρα κλειστά. » στο οποίο ταιριάζει ο παρακάτω πίνακας του Μιχάλη Οικονόμου.

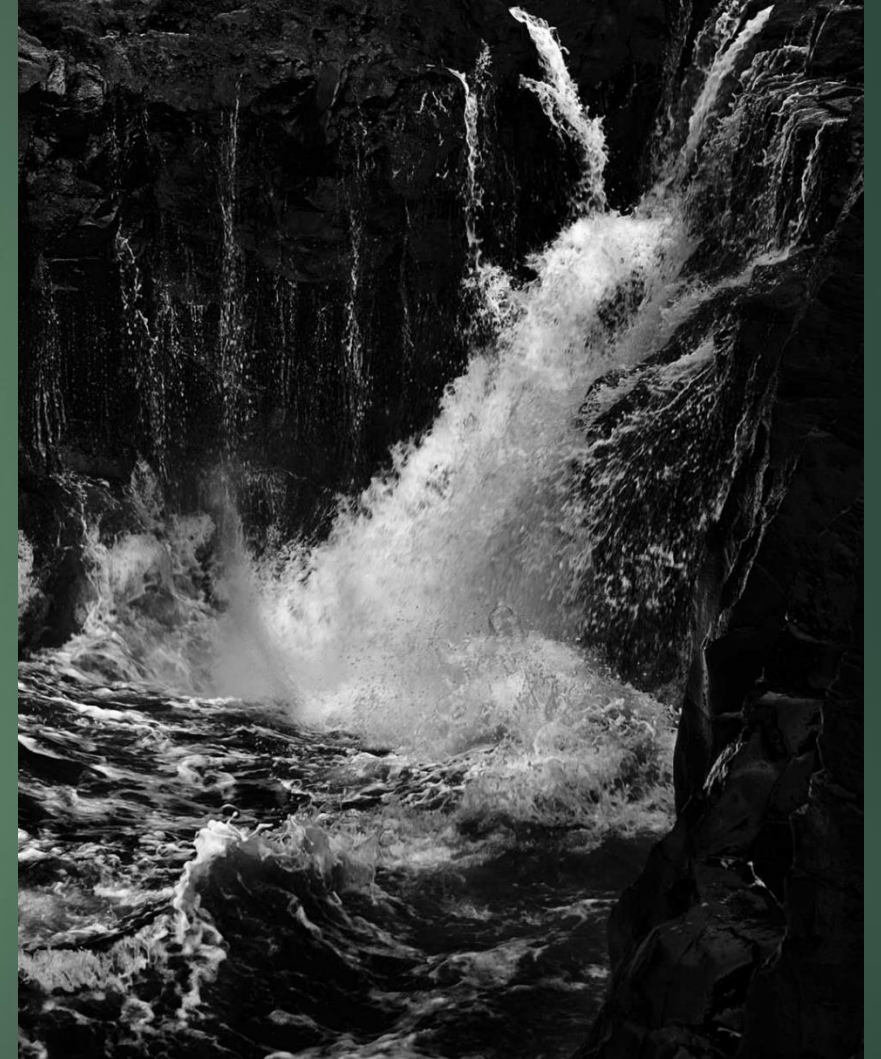
- ▶ Το απόσπασμα απο το σχολικό βιβλίο κλείνει με την τέταρτη ενότητα που αποτελεί και το τελευταίο κεφάλαιο της νουβέλας με τίτλο «Μεταξύ της Θειας και της Ανθρωπινής Δικαιοσύνης».
- ▶ Το τελευταίο μέρος ξεκινά με την Φραγκογιαννού να προσπαθεί να γλιτώσει απο του δυο χωροφύλακες που την καταδιώκουν.
- ▶ Ο μόνος τρόπος να ξεφύγει είναι να διαβεί ένα εξαιρετικά επικύνδηνο πέρασμα μεταξύ της θάλασσας και των βράχων γνωστό και ως «Μονοπάτι του Κλήμα».
- ▶ Ξεκινάει να περνάει μέσα απο την θάλασσα. Η θάλασσα όμως αρχίζει να φουρτουνιάζει και το νερό σιγά σιγά καλύπτει την μέση της, έπειτα το στέρνο της. Δεν μπορούσε πλέον να πατήσει, γονατίσε ενώ στο στόμα της εισέρχοταν αλμυρό νερό μέχρι που την κάλυψε ολόκληρη.
- ▶ Στο τελευταίο απόσπασμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί μια φωτογραφία του Christian von Alvensleben που σκηνοθετεί τον χώρο.

«Ω! να το προικιό μου!». Είπε και αυτές ήταν οι τελευταίες της λέξεις.

«Η γριά Χαδούλα εύρε τον θάνατον εις το πέραςμα του Αγίου Σώστη, εις τον λαιμόν τον ενώνοντα τον βράχον του ερημητηρίου με την ξηράν, εις το ήμισυ του δρόμου, μεταξύ της θείας και της ανθρωπίνης δικαιοσύνης.»

Με το παραπάνω χωρίο κλείνει η νουβέλα. Η φόνισσα θα πνιγεί προτού κατορθώσει να ζητήσει την ηθική εξιλέωση μέσω του ιερού μυστηρίου της εξομολογήσεως, αλλά γλιτώνοντας κιόλας την σύλληψή της και άρα την παραπομπή της στην ανθρωπίνη δικαιοσύνη, από την οποία δεν είχε να αναμένει καμία επιείκεια. Ο θάνατος δεν έρχεται ούτε σαν τιμωρία, ούτε σαν εξιλέωση, μιας και ούτε η θεία, ούτε η ανθρωπίνη δικαιοσύνη δεν θέλησαν να αγγίξουν αυτήν την επαναστατημένη ψυχή.

Και για αυτό το απόσπασμα επιλέχθηκε μια φωτογραφία του Christian von Alvensleben με ρεαλιστική και συμβολική λειτουργία.

Ο καθηγητής στα πλαίσια του μαθήματος προκειμένο να ενισχύσει το ενδιαφέρον των μαθητών μπορεί να δώσει κάποια εργασία για το σπίτι. Με αφορμή τις παρακάτω εικόνες οι μαθητές μπορούν να συγκρίνουν την ιστορία της Φραγκογιαννού με αυτήν της Μήδεια, της Οφηλίας και του Νάρκισσου. Η εργασία μπορεί να είναι είτε ατομική είτε ομοδική. Στο τέλος του εξαμήνου οι μαθητές θα μπορούσαν να κάνουν μια παρουσίαση της εργασίας τους παρόμοια με αυτήν του καθηγητή, παραθέτοντας δηλαδή είτε εικόνες, είτε άλλα στοιχεία που σχετίζονται με την τέχνη.

ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Το συγκεκριμένο ποίημα του Παπατσώνη ανήκει στον «Εκλογή Α'» και χωρίζεται σε δύο στροφές, όπου η κάθε στροφή αποτελεί και μια ενότητα.

Στην πρώτη λοιπόν στροφή-ενότητα ο ποιητής μας τοποθετεί στον χρόνο, βρισκόμαστε σε μια πρωινή Λειτουργία τη μέρα της Αναλήψεως, «Της Αναλήψεως, στις πρωινές Λειτουργίες». Με τον συγκεκριμένο στίχο μπορούν να συσχετιστούν οι ακόλουθες εικόνες, όπου βλέπουμε σκηνές της Ανάληψης από τον Salvador Dali και τον El Greco.

Στην συνέχεια μας τοποθετεί στον χώρο και μας δίνει και τα πρόσωπα της αφήγησης, **«ορμήσανε στην Εκκλησία σωρός Περιηγητές. Όλοι του «Σαν Τζερβάσι»*. Αστοί του Βύρτεμπεργκ*»**. Βρισκόμαστε λοιπόν στο εσωτερικό μιας εκκλησίας, την στιγμή που μια ομάδα Γερμανών εισέβαλλε στον χώρο και προκάλε αναστάτωση. Με βάση αυτούς τους δύο στίχους επιλέχθηκε ο πίνακας του Μαλέα.

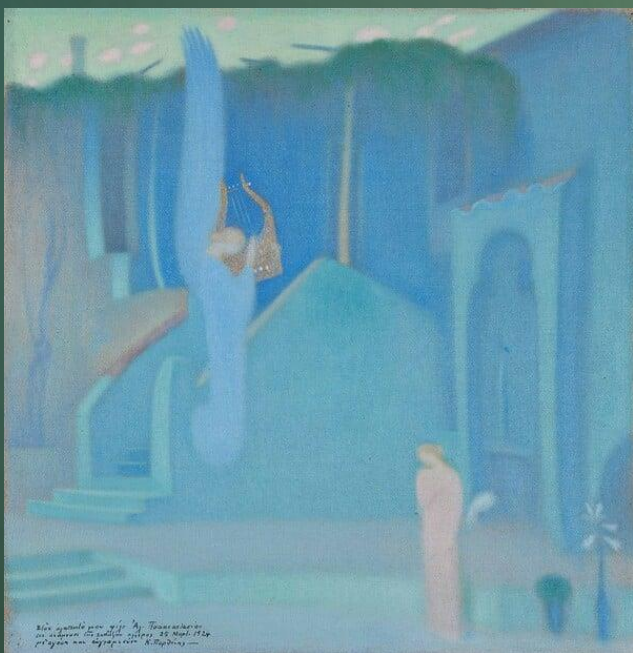

Ενώ με αυτόν την εικόνα του Vincet van Gogh μπορεί να αποδοθεί η συγκέντρωση του κόσμου.

«ΕΠΙ ΑΣΠΑΛΑΘΩΝ»

- ▶ Το συγκεκριμένο ποίημα του Σεφέρη συμπεριλαμβάνεται στο «Τετράδιο Γυμνασμάτων Β'» (Ίκαρος, 1976).
- ▶ Στην πρώτη λοιπόν στροφή, ο ποιητής την μέρα του Ευαγγελισμού προτίμησε να πάει στο Σούνιο.
- ▶ Με βάση την πρώτη στροφή παραθέτω τις παρακάτω εικόνες, όπου στην πρώτη εικονίζεται ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου από τον Παρθένη «Ήταν ωραίο το Σούνιο τη μέρα εκείνη του Ευαγγελισμού», στην δεύτερη έχουμε έναν πίνακα σχετικά με την Άνοιξη του Γύζη «πάλι με την άνοιξη»
- ▶ και τέλος έναν πίνακα του Εγγονόπουλου που εικονίζεται ένα αδρίκιλο να παίζει άρπα με αναφορές στην αρχαιότητα «χορδές μιας άρπας αντηχούν ακόμη...».

Στην δεύτερη στροφή ο ποιητής αναφέρει ότι αυτό το τοπίο τον γέμισε γαλήνη.

Ακολουθεί ένα τοπίο του Gauguin που μπορεί να οπτικοποιήσει την αίσθηση της «Γαλήνης»

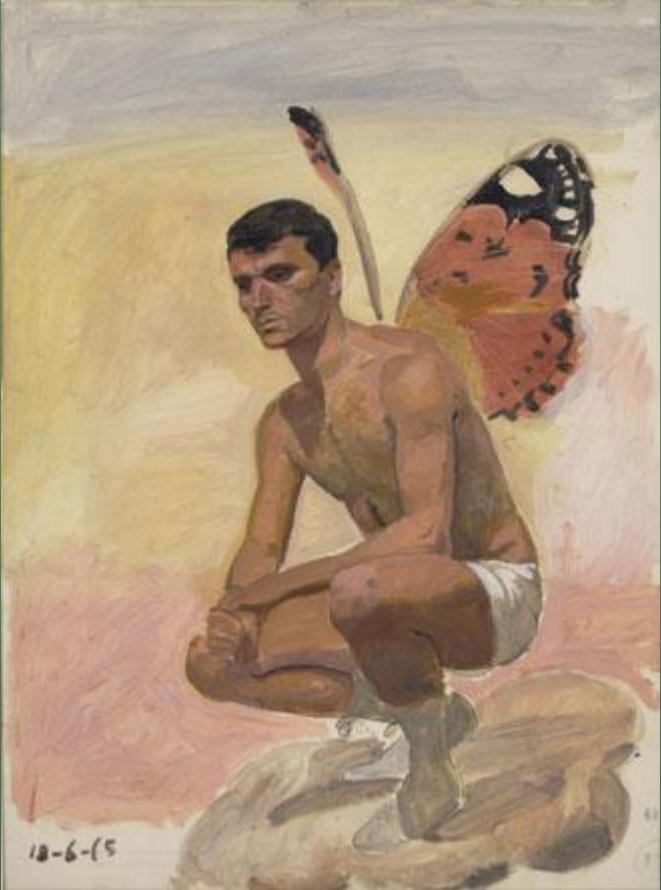

Με το ποίημα αυτό ο Σεφέρης εκφράζει την αντίθεση του με κάθε μορφής τυραννικού καθεστώσ. Ξεκινά βέβαια απο τον τύραννο και παρουσιάζει την σκληρή του τιμωρία. Όμως ο ποιητής αναφέρεται γενικότερα σε όλους τους τυράννους όλων των εποχών. Για τον σχολιασμό του νοήματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο συγκεκριμένος πίνακας του Francisco Goya.

(ΤΡΙΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ)*

- ▶ Τα δύο πρώτα ανθολογημένα αποσπάσματα προέρχονται από την ενότητα της Ενδοχώρας, «Ο Πλόκαμος της Αλταμίρας» και το τρίτο από την ενότητα Πουλιά του Προύθου, και η «Ηχώ» από την πρώτη ενότητα Τα κάστρα του ανέμου.
- ▶ Στο πρώτο απόσπασμα ο ποιητής παρατηρεί τα λουλούδια στην χλόη, που μέσα στην νύχτα μοιάζουν με κοσμήματα. Τα αστέρια στο σκοτεινό ουρανό μοιάζουν με διαμάντια. Μια πεταλούδα γεννήθηκε και αναγγέλει την αυγή, σε λίγο ξημερώνει.
- ▶ Με το πρώτο απόσπασμα μπορούν να συνδεθούν οι παρακάτω εικόνες. Με την πρώτο πίνακα του Γουναρόπουλου ίσως μπορεί να αποδοθεί αυτή η εικόνα της λάμπης μέσα στην νύχτα, με τα λουλούδια να μοιάζουν με κοσμήματα και τα αστέρια με διαμάντια «*Λίγα κοσμήματα στην χλόη. Λίγα διαμάντια στο σκοτάδι*». Η εικόνα της λάμπης μέσα στο σκοτάδι μπορεί να αποδοθεί και με τον πίνακα του Βασιλείου «*Η λάμπα της Αλίκης*», ενώ ο πίνακας του Τσαρουχά συνδέονται με την εικόνα της πεταλούδας.

Στο δεύτερο απόσπασμα ο ποιητής ορίζει την ποίηση ως ανάπτυξη γυαλιστερού ποδιλάτου. Μέσα στην ποίηση όλοι μεγαλώνουμε. Οι δρόμοι της είναι λευκοί. Τα άνθη μιλούν και από τα πέταλα τους βγαίνουν μικρά κορίτσια. Η ποίηση μοιάζει με εκδρομή που δεν έχει τέλος. Με το συγκεκριμένο απόσπασμα συνδέεται ο πίνακας του Τσαρουχά.

Στο ποίημα βλέπουμε μια σειρά απο υπερρεαλιστικές εικόνες που εκφράζουν τις απόψεις του ποιητή για την ποιήση. Η ποιήση παρουσιάζεται μέσα απο μεταφορές, σαν αστραφτερό ποδήλατο και σαν εκδρομή. Με αφορμή τον παραπάνω πίνακα του Dalí ,που σχετίζεται με την αυγή, ο καθηγητής μπορεί να εξηγήσει στα παιδιά την έννοια του υπερρεαλισμού με ένα εικονικό παράδειγμα.

ΗΧΩ*

Το ποίημα αυτό είναι επίσης του Εγγονόπουλου. Ο ποιητής λέει ότι τα βήματα τα δικά του και της παρέας του αντηχούν ακόμα μέσα στο δάσος, μαζί με το βόβμο των εντόμων και τις βαριές σταγόνες άπ'τ' αγιάζει, που στάζει στα φυλλάματα των δέντρων. Τα νοήματα στο ποίημα είναι λίγα, καθώς ο ποιητής επιδιώκει να μας γοητεύσει προκαλώντας την φαντασία μας. Το βασικό του θέμα είναι η επιστροφή την μνήμης σε εικόνες απο την παιδική ηλικία και η αντιπαράθεση τους με εικόνες του παρόντος.

Με τους πρώτους στίχους σχετίζονται οι ακόλουθοι πίνακες, όπου εικονίζεται ένα τοπίο μετά την βροχή, από τον Χατζηκυριάκο-Γκίκα, ενώ με τους τελευταίους τρεις στίχους, που ο ποιητής θυμάται την παιδική του ηλικία καθώς έπαιζε κρυφτό με τους φίλους του στο δάσος, σχετίζεται ο παρακάτω πίνακας του Gilbert.

ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

- ▶ Το ποίημα « Του Καλοκαιριού» είναι της Χρυσούλα Αργυριάδου, η οποία έγινε γνωστή με το φιλολογικό ψευδώνυμο Ζωή Καρέλλη. Το συγκεκριμένο ποίημα εντάσσεται στην συλλογή «Παραμύθια του Κήπου».
- ▶ Η ποιήτρια παρουσιάζει το καλοκαίρι σαν ένα ξανθό παλικάρι που έχει μια γαλάζια γραμμή στο μέτωπο του. Τα μάτια του είναι καστανά και τα βλέφαρα του σκιερά, με ακτινωτές βλεφαρίδες. Το κορμί του ίσιο και ηλιοψημένο, ενώ το χαμόγελο του, αμέριμνο και άσκοπο, φωτίζει το πρόσωπο του και κάνει τα δόντια του να φαίνονται κάτασπρα, σαν χαλίκια που τα΄χει πλύνει το νερό της θάλασσας.
- ▶ Όλο το περιεχόμενο του ποιήματος, που βασίζεται στην παρομοίωση του καλοκαιριού με το ξανθό αγόρι.

Με το συγκεκριμένο ποίημα σχετίζονται οι ακόλουθοι πίνακες. Ο πρώτος πίνακας είναι του Πανταζή και ο δεύτερος του Λύτρα.

Τέλος παρατίθενται ακόμα δύο πίνακες με θαλασσινό τοπίο που σχετίζονται με το καλοκαίρι. Ο πρώτος του Altamura και ο δεύτερος του Kuindzhi.

Τέλος Παρουσίασης

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.